

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.6>

## ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

**Гуржій Т.О.,**

*доктор юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри адміністративного,  
фінансового та інформаційного права  
Державного торговельно-економічного університету  
e-mail: nosterlex@gmail.com*

**Бодров Ю.В.,**

*аспірант кафедри адміністративного,  
фінансового та інформаційного права  
Державного торговельно-економічного університету*

**Гуржій Т.О., Бодров Ю.В. Поняття та сутність принципів адміністративно-правового регулювання.**

Стаття присвячена дослідженню природи та сутності принципів адміністративно-правового регулювання. Розкрито засадничу роль принципів адміністративно-правового регулювання у забезпеченні системної організації та розвитку вітчизняного адміністративного права, адміністративного законодавства, адміністративно-правової доктрини, нормотворчої діяльності та правозастосовної практики. Висвітлено проблему відсутності єдиного концепту принципів адміністративно-правового регулювання як у доктрині адміністративного права, так і в сучасній юридичній практиці. Обґрунтовано необхідність вироблення єдиного підходу до розуміння принципів адміністративно-правового регулювання, заснованого на передових досягненнях сучасної юриспруденції та об'єктивних реаліях правової дійсності. Підкреслено першочергову важливість застосування такого підходу в адміністративному правотворенні та правозастосуванні, зокрема, в юрисдикційній діяльності.

Проаналізовано найбільш відомі та поширені дефініції поняття “принципи адміністративно-правового регулювання”. Зроблено висновок про кардинальні відмінності сучасних наукових поглядів на природу, сутність і систему принципів галузевого регулювання, що не дозволяє вибудувати цілісну доктринальну концепцію на основі їх простого узагальнення.

Констатовано недоцільність отождолення принципів адміністративно-правового регулювання з нормативними правилами поведінки, об'єктивними закономірностями функціонування адміністративних правовідносин, підставами для виникнення таких відносин, а також із принципами публічного адміністрування (принципами адміністративної діяльності). Наголошується, що всебічне наукове уявлення про принципи адміністративно-правового регулювання повинно ґрунтуватися на загальнотеоретичному розумінні принципу, як основних засад, вихідної ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, систем національного і міжнародного права, державної правової політики, політики розвитку галузей та інститутів права.

Сформульовано авторське визначення принципів адміністративно-правового регулювання. Запропоновано підхід, згідно з яким принципи адміністративно-правового регулювання розглядаються як: основоположні ідеї, на яких ґрунтуються розвиток і функціонування адміністративного права та всіх його інститутів, система адміністративно-правових відносин, реалізація прав, свобод і законних інтересів їх учасників, правотворча та правозастосовна діяльність суб'єктів публічної влади.

**Ключові слова:** галузь права, публічне право, адміністративне право, принципи адміністративного права, принципи адміністративно-правового регулювання.

**Gurzhi T., Bodrov Y. The concept and the essence of principles of administrative-law regulation.**

The article revolves around the nature and the essence of the principles of administrative-law regulation. The basic role of the principles of administrative-law regulation in ensuring the system organization and development of domestic administrative law, administrative legislation, administrative-law doctrine, rule-making activity and law-enforcement practice is revealed. The problem of the lack of a single concept of the principles of administrative-law regulation both in the doctrine of administrative law and in modern legal practice is highlighted. The need to develop a unified approach to understanding the principles of administrative-law regulation, based on advanced achievements of modern jurisprudence and objective realities of legal practice, is substantiated. The primary importance of applying such an approach in administrative law-making and law enforcement, in particular, in jurisdictional activity, is emphasized.

The most well-known and widespread definitions of the concept of “principles of administrative-law regulation” are analyzed. A conclusion is made about the cardinal differences of modern scientific views on the nature, essence and system of principles of brunch regulation. Such difference does not allow to build a coherent doctrinal concept based on their simple generalization.

The impracticality of identifying the principles of administrative-law regulation with normative rules, objective regularities of administrative legal relations, grounds for the emergence of such relations, as well as with the principles of public administration (principles of administrative activity) was established. It is emphasized that a comprehensive scientific understanding of the principles of administrative-law regulation should be based on a general theoretical understanding of the principle, as the basic grounds, the original idea, which are characterized by universality, general significance, higher imperativeness and reflect the essential provisions of theory, doctrine, science, systems of national and international law, state legal policy, policy of development of branches and institutions of law.

The author’s definition of the principles of administrative-law regulation is formulated. An approach is proposed, according to which the principles of administrative-law regulation are considered as: fundamental ideas underlying the development and functioning of administrative law and all its institutions, a system of administrative-legal relations, realization of the rights, freedoms and legitimate interests of their participants, law-making and law-enforcing activities subjects of public authority.

**Key words:** branch of law, public law, administrative law, principles of administrative law, principles of administrative-law regulation.

**Постановка проблеми.** Необхідною умовою послідовного здійснення та системного розвитку адміністративно-правового регулювання є побудова чіткого уявлення про його принципи, тобто про ідеологічні засади, покладені в його основу. Принципи адміністративно-правового регулювання детермінують розвиток адміністративного права на всіх рівнях його об’єктивізації. Вони задають концептуальні рамки правотворчої діяльності, визначають зміст адміністративно-правових норм. На їх основі заповнюються лакуни законодавства, провадиться адміністративна дискреція, ґрунтується вирішення адміністративних справ. Будучи найважливішими фундаментальними положеннями, принципи адміністративно-правового регулювання втілюють загальні вимоги суспільства до регуляторної діяльності держави.

Зрештою, принципи адміністративно-правового регулювання мають велике наукове значення. Вони визначають вектори розвитку не тільки галузі адміністративного права, але й галузевої науки, котра завжди орієнтується на потреби юридичної практики та реалії правового регулювання, а відтак обов’язково враховує їх тенденції, принципи і закономірності.

Таким чином, не буде перебільшенням стверджувати, що принципи адміністративно-правового регулювання здійснюють вирішальний вплив на розвиток адміністративного права, адміністративного законодавства, адміністративно-правової доктрини, нормотворчої діяльності та правозастосовної практики.

Однак, попри всю очевидність і масштабність такого впливу, ні вітчизняний законодавець, ні науковий загал наразі не можуть “похвалитися” концептуально цілісним розумінням принципів адміністративно-правового регулювання.

**Стан опрацювання проблематики.** У вітчизняній юридичній літературі категорія “принцип адміністративно-правового регулювання” згадується досить рідко, як правило, без поглибленого аналізу її сутнісних характеристик. При цьому переважна більшість авторських дефініцій репрезентують кардинально різні погляди на природу та сутність принципів адміністративно-правово-

го регулювання. На наш погляд, подібне розмаїття наукових опіній анітрохи не сприяє конструктивному вирішенню наукових і практичних проблем адміністративного права. Більш того, воно шкодить реалізації цієї мети, позаяк на хиткому теоретичному фундаменті неймовірно складно вибудувати життєздатну концепцію галузевого розвитку. У світлі цього постає необхідність вироблення єдиного концептуального підходу до розуміння принципів адміністративно-правового регулювання – підходу, котрий би втілював передову наукову думку, охоплював найважливіші грані досліджуваного явища, ставив за кінцеву мету служіння практиці, її потребам і запитам.

Сучасні дослідники пропонують розуміти під принципами адміністративно-правового регулювання:

- сукупність задекларованих та визнаних нормативних правил, що визначають процедурні аспекти управління та встановлюють модель поведінки як суб'єктів публічної адміністрації, так і інших суб'єктів, в тому числі, встановлюючи міру її протиправності (М.В. Вишневський) [1, с. 182];

- правила або основоположні, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, імперативністю, об'єктивним характером, на підставі яких виникають взаємовідносини між суб'єктами адміністративно-правового регулювання (Чомахашвілі О.Ш.) [2, с. 13];

- основоположні та керівні засади добросовісного виконання суб'єктами публічної влади покладених на них завдань (Н.Ю. Цибульник) [3, с. 184];

- основоположні загальноприйняті норми, що виражають властивості права і володіють вищою імперативною юридичною силою, тобто виступають як незаперечні вимоги, що пред'являються до учасників суспільних відносин у цілях встановлення соціального компромісу (Дідик Н.І.) [4, с. 94];

- основні вихідні положення, керівні ідеї, на яких будується діяльність органів публічної адміністрації у визначеній сфері суспільних відносин (Г.О. Горбова) [5, с. 95];

- основні наукові ідеї, об'єктивно зумовлені та стабільні підстави, згідно з якими сформована вся система адміністративного права [6, с. 10];

- основні ідеї вимоги положення, що виражають його сутність і визначають зміст адміністративно-правових норм (Чорна А.М.) [7, с. 131];

- вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права (Ю.П. Битяк, В.Я. Настюк) [8, с. 29];

- елемент вихідних засад розвитку і функціонування взагалі історично визначених правових систем, що мають спрямовуюче значення для галузі, становлять своєрідну систему координат та напрями щодо позитивних закономірностей її розвитку, визначають характер та природу механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у процесі діяльності фізичних та юридичних осіб (Єряшов Є.К.) [9, с. 48];

- основні вихідні положення, що визначають характер та напрями адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у певній сфері діяльності та спрямовані на забезпечення їх відповідності інтересам держави, суспільства та окремої людини (Якущенко Ю.М.) [10, с. 420];

- об'єктивні, універсальні, необхідні закономірності взаємовідносин у визначеній сфері суспільних відносин між суб'єктом державного управління і керованим ним об'єктом (К.І. Федорова та Т.О. Коломоєць) [11, с. 76];

- найбільш загальні і стабільні вимоги, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення права, свобод і законних інтересів приватних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства і держави (В.В. Галуцько, С.Г. Стеценко, А.І. Берlach) [12, с. 88];

- основні вихідні об'єктивно зумовлені парадигми, на яких базуються та забезпечуються права і свободи людини та громадянина, а також нормальне функціонування громадянського суспільства і держави (В.Ю. Оксін) [13, с. 191].

- вихідні, фундаментальні ідеї, що концентрують у собі досягнення науки та практики, втілюють інтереси суспільства та громадянина, виконують функцію загальнонормативного орієнтиру під час здійснення цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини, з метою забезпечення правових та організаційних умов реалізації прав, свобод і виконання обов'язків учасниками відповідних правовідносин (П.С. Лютіков, О.В. Кузьменко, В.Г. Чорна) [14, с. 4].

І, нарешті, В.І. Теремецький, характеризує принципи адміністративно-правового регулювання податкових відносин, визначає їх як: “основоположні правила і положення, закріплені в конституційних, органічних законах та відповідних нормативних актах податкового характеру, що виступають основою нормотворчості у даній сфері суспільних відносин, гарантують його логічність, послідовність, безперервність та збалансованість; відображають найістотніші особливості й цілеспрямованість фінансової діяльності держави; відіграють роль головних орієнтирів у формуванні системи податкового права; забезпечують взаємозв’язок податкового права, податкового законодавства і податкової політики, сприяють відміні застарілих та прийняттю нових юридичних норм; виступають основними критеріями оцінювання якості податкової системи держави [15, с. 86]”. Аналогічне бачення принципів адміністративно-правового регулювання демонструють Н.П. Свиридюк та Н.О. Цюприк [16, с. 122].

**Мета статті** полягає у виробленні єдиного концептуального підходу до розуміння категорії «принцип адміністративно-правового регулювання».

**Виклад основного матеріалу.** Як неважко помітити, попри свою зовнішню подібність, наукові визначення принципів адміністративно-правового регулювання суттєво різняться, причому не в другорядних, а саме в принципово важливих моментах. Аналіз цих визначень дозволяє констатувати, що, з одного боку, вони розкривають різні аспекти принципів адміністративно-правового регулювання, спряючи формуванню всебічного уявлення про їх природу та зміст. З іншого ж боку, відмінності між ними настільки суттєві, що вибудувати цілісну доктринальну концепцію на основі їх простого узагальнення не видається можливим. Більш того, сучасні наукові погляди на сутність принципів адміністративно-правового регулювання характеризуються не тільки різноаспектністю, але й дискусійністю, що обумовлює необхідність їх критичного розгляду.

Розглядаючи авторські дефініції принципів адміністративно-правового регулювання з критичної точки зору, зауважимо наступне.

З нашої точки зору, недостатньо аргументованим є підхід, у рамках якого принципи галузевого регулювання розглядаються виключно як сукупність нормативних правил поведінки. Варто підкреслити, що подібні підходи “розмивають” межу між принципом права, як його фундаментальною ідеєю, та нормою права, як правилом поведінки, встановленим (санкціонованим) державою для регулювання конкретних суспільних відносин.

Наочним прикладом може слугувати визначення, сформульоване М.В. Вишневським, у якому принципи адміністративно-правового регулювання ототоженні з певними процедурними правилами, а також із модельними правилами поведінки для різних суб’єктів правовідносин [1, с. 182]. З цього визначення дуже важко зробити однозначний висновок про природу принципів галузевого регулювання, про їх роль у правовій системі, про їх ідеологічний характер, про їх детермінативний вплив на галузь адміністративного права та, зрештою, про їх відмінність від адміністративно-правових норм.

Зі свого боку, вважаємо, що наукове уявлення про принципи адміністративно-правового регулювання обов’язково повинно ґрунтуватися на загальнотеоретичному розумінні принципу, як: “основних засад, вихідної ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації [17, с. 110]”. Безумовно, принцип адміністративно-правового регулювання може отримати формалізацію в джерелах права та набути вигляду чітко визначеного загального правила, яке, знову ж таки, у найбільш загальному сенсі, може розглядатися як правило поведінки. Однак, по-перше, далеко не всі принципи правового регулювання формалізовані в джерелах права. Помітна їх частина логічно впливає зі змісту правових установлень, але у якості цілісної ідеї формулюється тільки на доктринальному рівні. По-друге, багато принципів адміністративно-правового регулювання сутнісно є певним імперативом, “рамковим” орієнтиром для нормотворчої та правозастосовної діяльності. Вони не вимагають діяти певним чином, не забороняють конкретних дій, не встановлюють дозволів і, тим більше, не врегульовують юридичних процедур. З огляду на це, їх важко визнати правилами поведінки у класичному розумінні. Вони являють собою не стільки правила поведінки, скільки її загальний образ, якому повинні відповідати всі конкретні правила.

Слід відмітити, що багато сучасних науковців розглядають принципи адміністративно-правового регулювання саме під такою кутом. У більшості авторських дефініцій, вони визначаються як: “вихідні положення”, “керівні засади”, “фундаментальні ідеї” тощо. Тим не менш, як нами

буде продемонстровано нижче, і такі дефініції часто характеризуються наявністю дискусійних моментів.

Так, наприклад, з дефініції О.Ш. Чомахашвілі недвозначно випливає, що, принципи адміністративно-правового регулювання розглядаються авторкою як підстава для виникнення взаємовідносини між його суб'єктами [2, с. 13]. Натомість, теорія адміністративного права постулює ідею про те, що підставою виникнення адміністративних правовідносин слугують юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини (дії, події, стани), за умови настання яких виникають, змінюються або припиняються регламентовані адміністративним правом соціальні зв'язки [18, с. 129]. Як наголошується в сучасній науковій літературі, саме юридичні факти активують норму права, забезпечуючи перехід від загальної моделі поведінки, закріпленої в правовій нормі, до конкретних (фактичних) правовідносин [19, с. 189; 20, с. 223; 21, с. 32-34].

На нашу думку, такий висновок є цілком обґрунтованим. Адже реальні соціальні зв'язки (відносини) між різними суб'єктами не виникають самі по собі, з огляду на існування певних фундаментальних ідей. Будь-яка ідея – це загальне уявлення про закономірні зв'язки та відношення зовнішнього світу. Таке уявлення є суто абстрактним. Воно існує безперервно, протягом тривалого часу і виступає своєрідним орієнтиром при здійсненні певних видів діяльності. Воно окреслює рамки людської поведінки в цілому, проте майже ніколи не є чинником, який спонукає людину діяти в конкретному випадку. З незліченної кількості існуючих правовідносин лише мізерна частка виникла безпосередньо через існування або реалізацію принципів права (як правило, це відносини у вельми специфічних сферах: правотворчості, правосуддя і т.п.).

Якщо ж говорити про основний масив правовідносин, то практично всі вони породжені певними життєвими обставинами, настання яких обумовило необхідність застосування правових норм, реалізації взаємних прав і обов'язків, а отже соціально-правової взаємодії їх суб'єктів [22; 23]. Таким чином, саме реальні життєві обставини (юридичні факти), а не принципи адміністративно-правового регулювання, повинні розглядатися у якості підстави для виникнення адміністративних правовідносин [24].

Не менш дискусійним є уявлення про принципи адміністративно-правового регулювання, висловлене Н.Ю. Цибульник. Розглядаючи систему принципів адміністративно-правового регулювання на рівні сектору державної безпеки, авторка пропонує розуміти під ними керівні засади добросовісного виконання суб'єктами публічної влади своїх завдань [3, с. 184, 185]. На нашу думку, такий підхід достатньо вразливий для критики з наступних підстав.

По-перше, він зводить сутність усіх принципів галузевого регулювання виключно до забезпечення добросовісності – тобто сумлінної та чесної поведінки суб'єктів влади при здійсненні своїх прав і виконанні своїх юридичних обов'язків. Між тим, навіть побіжний аналіз системи принципів адміністративно-правового регулювання (див.: нижче) свідчить про те, що спектр охоплених ними фундаментальних ідей є набагато ширшим і виходить далеко за рамки реалізації публічно-владних функцій і повноважень. Серед іншого, цей спектр охоплює ідеї правосуддя, єдності прав і обов'язків, рівності всіх форм власності, використання державної мови, презумпції невинуватості тощо.

По-друге, згідно з аналізованим підходом, засадничі імперативи принципів адміністративно-правового регулювання адресуються тільки тим суб'єктам, які це регулювання здійснюють, тобто – суб'єктам публічної влади. Фактично Н.Ю. Цибульник розглядає правове регулювання не з точки зору його цільового призначення (вплив на суспільні відносини і поведінку їх учасників), а з точки зору його організації та здійснення (виконання публічно-владних функцій шляхом видання адміністративно-правових актів). Безумовно, такий підхід має право на існування, проте, на наш погляд, він є досить обмеженим. Адже в такому випадку принципи правового регулювання (принципи права) ототожнюються з принципами публічного адміністрування (принципами адміністративної діяльності). Це, у свою чергу, означає, що вплив зазначених принципів не поширюється на суб'єктів, які, будучи суб'єктами адміністративного права та учасниками адміністративних правовідносин, не належать системи публічної влади. Іншими словами, за такого підходу під дію принципів галузевого регулювання не підпадають недержавні інституції, політичні партії, громадські організації, інші юридичні особи приватного права та громадяни.

На наш погляд, аналізований підхід не виправдано звужує роль принципів адміністративно-правового регулювання. В дійсності такі принципи охоплюють всі аспекти галузевого регулювання, починаючи від видання адміністративно-правових актів і закінчуючи реалізацією норм

адміністративного права. Принципами адміністративно-правового регулювання керуються різні суб'єкти: і ті, хто здійснюють таке регулювання, і ті, хто йому підпорядковуються, і ті, хто контролюють його здійснення та реалізацію, і ті, хто вирішують юридичні конфлікти. Дія цих принципів не обмежується певними суб'єктами чи певними напрямками діяльності. У сфері адміністративно-правових відносин вона – всеохоплююча. Вважаємо, що дана обставина обов'язково повинна враховуватись при побудові доктринальних концепцій, пов'язаних з визначенням природи та сутності принципів адміністративно-правового регулювання.

Виходячи з викладених міркувань не можемо підтримати позицію Г.О. Горбової, В.В. Галунька, С.Г. Стеценка та А.І. Берлача які вбачають у принципах адміністративно-правового регулювання керівні засади діяльності органів публічної адміністрації [25, с. 88; 5, с. 95]. Повторимось, принципи адміністративно-правового регулювання не слід ототожнювати з принципами публічного адміністрування, так само як адміністративне право не слід ототожнювати з діяльністю публічної влади.

Ще одним прикладом вельми спірного уявлення про сутність принципів адміністративно-правового регулювання слугує підхід, запропонований К.І. Федоровою та Т.О. Коломоець. На відміну від більшості сучасних науковців, котрі вважають принципами галузевого регулювання певні засадничі ідеї, вимоги та положення, К.І. Федорова та Т.О. Коломоець запропонували розуміти під ними об'єктивні, універсальні, необхідні закономірності взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами державного управління [11, с. 76]. З таким підходом важко погодитись. У словниковій літературі категорія “закономірність” визначається як: “об'єктивний, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їх внутрішньої природи, сутності [26, с. 220]”, а також як “опис регулярностей, причинних зв'язків, залежностей, відношень, кореляцій [27]”. Таким чином, сучасна наука виходить з того, що закономірності – це зв'язки (відношення, залежності, кореляції тощо), які існують в об'єктивній реальності, тобто, незалежно від того, сприймає (мислить) їх людина чи не сприймає [28, с. 440]. Вони утворюються, існують і припиняють своє існування незалежно від свідомості суб'єкта. Людина може їх виявити емпіричним або суто логічним шляхом, але не може їх продукувати, позаяк об'єктивні закономірності складаються поза її свідомістю та волею.

У свою чергу, принцип, як філософська та соціально-правова категорія, поєднує в собі об'єктивне знання про дійсність і суб'єктивну мету, спрямовану на зміну дійсності [29, с. 234]. Ідея завжди продукується індивідуальною або колективною свідомістю і неможлива поза нею. Вона ніколи не виникає стихійно і завжди має цілеспрямований характер. Її розвиток або трансформація здійснюються тільки з волі суб'єкта (суб'єктів). Більш того, як свідчить історія, за певних обставин офіційна доктрина може спростувати принцип, визнавши хибність його побудови або закладених в ньому ідей.

Таким чином, якщо закономірність первинно незалежна від свідомості, то принцип – це результат перетворення суб'єктивного змісту свідомості в самостійну, незалежну від свідомості сутність. У світлі зазначеного ідея про те, що принципи адміністративно-правового регулювання являють собою набір певних закономірностей, виглядає недостатньо переконливою.

**Висновок.** Попри велике наукове і практичне значення принципів адміністративно-правового регулювання, вітчизняна адміністративно-правова доктрина досі не сформулировала чіткого уявлення про їх сутність. У науково-правовій літературі формулюються різні дефініції цього поняття, наводяться кардинально відмінні міркування щодо його природи, сутності, логічного обсягу та фактичного змісту. Такий стан прав обумовлює необхідність вироблення єдиного концептуального підходу до розуміння принципів адміністративно-правового регулювання.

Критичний аналіз та узагальнення провідних доктринальних концепцій, дозволяє зробити висновки про те, що принципами адміністративно-правового регулювання слугують: *основоположні ідеї, на яких ґрунтуються розвиток і функціонування адміністративного права та всіх його інститутів, система адміністративно-правових відносин, реалізація прав, свобод і законних інтересів їх учасників, правотворча та правозастосовна діяльність суб'єктів публічної влади.*

#### Список використаних джерел:

1. Вишневський М.В. Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. Вип. 1. Т. 2. *Прикарпатський юридичний вісник*. С. 282-287.

2. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2008. 19 с.
3. Цибульник Н.Ю. Принципи адміністративно-правового регулювання сектору безпеки держави. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 6. С. 182–186.
4. Дідик Н.І. Щодо питання класифікації принципів адміністративного права України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 92–101.
5. Горбова Г.О. Принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 2. С. 94–97.
6. *Адміністративне право України*; за заг.ред. Т.О. Коломоєц. Київ: „Істина”, 2008. 457 с.
7. Чорна А.М. Сутність і значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування. *Visegrad journal on human rights*. 2017. № 1. Р. 128–133.
8. Адміністративне право України / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
9. Єряшов Є.К. Сутність адміністративно-правового регулювання цивільної авіації України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2014. № 10. С. 44–48.
10. Якущенко Ю.М. Принципи адміністративно-правового регулювання сурогатного материнства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №4. С. 418–421.
11. Коломоєць Т.О., Федорова К.І. *Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні*: монографія. Київ: Істина, 2008. 184 с.
12. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: монографія / Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін.; за заг. ред. В. Фелика та В. Курила. К.: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.
13. Оксін В.Ю. Принципи адміністративного права: сучасний погляд. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 5. С. 190–193.
14. Лютіков П.С., Кузьменко О.В., Чорна В.Г. Принципи адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності: поняття та класифікація. Проблеми сучасних трансформацій. *Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 8. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-8-01-04>.
15. Теремецький В.І. Принципи та функції адміністративно-правового регулювання податкових відносин. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 85–89.
16. Свиридюк Н.П., Цюприк Н.О. Принципи адміністративно-правового регулювання у сфері гендерної політики держави. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 121–125.
17. *Юридична енциклопедія* / [ред. Ю.С. Шемшученко та ін.]. Т. 5. К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2003. 736 с.
18. Галуцько В.В. Адміністративно-правові відносини: алгоритм дослідження суспільних відносин. *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2016. Вип. 3. С. 126–131.
19. Гордєєв В.В. Юридичний факт як підстава адміністративної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 189–191.
20. Шапенко Л. Юридичні факти в механізмі правового регулювання страхових відносин. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Vol. 4. Issue 2. Р. 222–226.
21. Мельник О.Г. Поняття юридичних фактів як підстав виникнення, припинення та трансформації правових відносин у сфері реалізації судової влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 33. Т. 1. С. 32–35.
22. Гуржій Т.О. Система функцій адміністративно-процесуального права. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 2 (1). С. 124–129.
23. Гуржій Т.О. Вихідні засади формування галузевої парадигми адміністративно-процесуального права. *Право України*. 2007. № 3. С. 16–19.
24. Гуржій Т.О. Предмет адміністративного правопорушення як об'єкт адміністративно-деліктних відносин. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюллетень КІВС*. 2003. № 8. С. 186–192.

25. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: *монографія* / Галуцько В., Стеценко С., Берlach А., Буханевич О., Ситников О. та ін.; за заг. ред. В. Фелика та В. Курила. К.: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.
26. Савельєва М. Закономірності (закони) динамічні та статичні. *Філософський енциклопедичний словник* / за ред.: В.І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 306 с.
27. Свириденко В. М. Закономірності. *Енциклопедія Сучасної України*. Т.10. «З» – «Зор» / Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. 712 с.
28. Свириденко В. Об'єктивна реальність. *Філософський енциклопедичний словник* / за ред.: В.І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 306 с.
29. Лісовий В. Ідея. *Філософський енциклопедичний словник* / за ред.: В.І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 306 с.